

Копейцева Л.П.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Єгорова Ю.М.

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПОЛІФОНІЗМ БІБЛІЙНО-ХРИСТІЯНСЬКИХ МОТИВІВ ЯК ВИЯВ САМОТНОСТІ У ЗБІРЦІ І. ФРАНКА «ІЗ ДНІВ ЖУРБИ»

Анотація. У статті охарактеризовано філософську концепцію художнього моделювання світу лірики І. Франка. Велику увагу зосереджено на домінуючих ознаках художнього дискурсу митця, зокрема на поліфонізмі біблійно-християнських мотивів збірки «Із днів журби».

Ключові слова: поліфонізм, біблійні мотиви, філософський дискурс.

Kopeitseva L.P., Egorova Yu.M. Polyphonism of Biblical-Christian Motives as a Manifestation of Loneliness in the Collection of I. Franko «From the Days of Sorrow». The article describes the philosophical concept of artistic modeling of the world of I. Franko's lyrics. Much attention is paid to the dominant features of the artist's artistic discourse, in particular to the polyphony of biblical-Christian motives in the collection «From the Days of Sorrow».

Key words: polyphony, biblical motifs, philosophical discourse.

І. Франко увійшов у літературу як геніальний письменник, якого вітчизняний дослідник М. Ткачук «вписує у складну парадигму розвитку світової й тогочасної західноєвропейської поезії» [8, с. 122]. Його лірику досліджували видатні науковці Т. Пастух, Б. Тихолоз, велике значення у вивченні лірики, зокрема поем І. Франка мають теоретичні праці А. Каспрука, львівської школи дослідників з фундатором І. Денисюком, роботи М. Ткачука, Л. Сеника, А. Скоця, Л. Копейцевої та ін.

Цілком поділяємо думку дослідників творчості І. Франка, що на сьогодні франкіана поповнюється новими дослідниками, які відкривають різні грані творчості І. Франка, а тому його творчість і надалі потребує ретельного дослідження [3, с. 235], а саме поліфонізму біблійно-християнських мотивів поетичної збірки митця «Із днів журби».

Поліфонія у збірці письменника, на наш погляд, виразно окреслюється через коло наскрізних проблем: проблема національного самовизначення українського народу, комплекс питань морально-етичного змісту, система духовно-філософського пізнання Бога, Всесвіту й людини в усьому їх різноманітті, оскільки творчість митця переплітається з болісними проблемами життя рідного народу.

Філософський дискурс простежується в збірці І. Франка «Із днів журби», головною прикметою якої, на думку О. Вергія, є поглиблення філософських мотивів, які торкаються «основ людського буття, природи художньої творчості, психології і культури спомину» [1, с. 141]. Автори монографії вказують на звернення автора збірки до індивідуального в людині, що яскраво відбилася на образі її ліричного героя, який постає і носієм свідомості, і предметом зображення [6, с. 121]. На наш погляд, саме у збірці «Із днів журби» переконливо розкрився душевний стан І. Франка, перед яким гостро постала проблема сумніву, зневіри, розчарування в давніх ідеалах. На думку вітчизняних науковців, «у його творчості відбувається болісний процес переосмислення естетичних цінностей, свого минулого» [8, с. 296].

А відтак, ця збірка тяжіє до психологізованого, інтроспективного філософізму, інтегрованого в структуру медитативної жанрово-стильової стихії. Ліричний герой у багатосуб'єктних вимірах авторського образу поезії І. Франка періоду «днів журби» – втілення глибинної реакції поета на відповідні життєві явища: «*Чи щирий друг в далекім краї тепер у лютім бої згиб? Чи плаче рідний брат, припавши лицем до прадідівських скиб?*» [9, с. 169]; «*Чи, може, ти, моя голубко, моє кохання чарівне, далеко десь з німим докором в тій хвилі згадуєш мене?*» [9, с. 164]. Молитовний настрій закоханого ліричного героя передано через обожнювання й самої дівчини (*голубко, кохання чарівне*), й природи, перед чистотою яких він готовий схилитися, немов перед вівтарем. Освідчення в коханні ототожнюється із щирою церковною сповіддю: «*Привіт тобі, мій друже вірний, гаю, повірнику моїх найкращих дум! Все чисте, ясне, що лиш в серці маю, надихав свіжий запах твої і шум*» [9, с. 172].

Назва збірки свідчить про настроєво-стилеві орієнтації письменника. Ліричний герой віршів збірки «Із днів журби» характерною психологічною динамікою репрезентує різноманітні грані поетової душі. Це, зокрема, звернення до індивідуального в людині, що виявляється у відтворенні настроїв та детальному аналізі психічних станів та меж. Найяскравіше названі особливості відбилися на образі ліричного героя аналізованої збірки, оскільки він – і носій свідомості, і предмет зображення.

У свідомості героя концентрується весь «трагізм». Ліричний герой пережив той страшний період життя, при якому тупий застарілий біль тривожить час від часу його серце: *«Не гоїться рана, хоч мию сльозами, хоч час на ню капле цілющі бальзами, хоч сонечко гріє і зірка рум'яна цілує, яріє – не гоїться рана!»* [9, с. 151]. Тихий смуток, екзистенційне переживання втрачених надій, тіні минулих епох, лірико-філософська рефлексія, психологічні переживання власної осені як зрілих літ, поетичні медитації, пов'язані з осмисленням часового континууму, визначають лірико-філософський спектр поезій І. Франка, лиш час від часу спокій поета, стан душі, його сон порушують емоційні сплески спогадів: *«Недовго жив я це, лиш сорок літ, і сил не тратив на пусту мамону. Невже ж уже минув я свій зеніт і розпочав спадистий шлях до склону?»* [9, с. 148]. Спостерігаємо, що ліричний герой недаремно сорокалітній, він, як і біблійний пророк Мойсей, здатний вести народ до землі обітованої, цим самим показана ця справжня й безкомпромісна любов до ближнього.

Головний акцент І. Франко спрямовує на євангельську тематику, порушуючи питання морально-етичного характеру, етичним ідеалом, гарантом порятунку як окремої людини, так і всього людства, автор уважає Ісуса Христа. Саме через цей спектр поезій можна простежити і біблійно-християнські мотиви, які є суголосними з філософським дискурсом, адже в ліричних творах автор торкається питання любові до ближнього, жертвності, страждання. Поставивши в центр проблему самовизначення ліричного героя, з яким співіснує ряд питань морально-етичного характеру, автор розкриває нам його почуття, помисли, думки: *«Нам хочесь жити, биться з противником, нам люба праця, рух, ми хочем справді плакати, веселитися, любити, ненавидіти. У нас ще дух не розколовсь надвоє під корою, традиції не в'яже нас ланцюг»* [9, с. 123].

Також філософський дискурс поезій цієї збірки полягає в тому, що тут наявний мотив страждання, болю ліричного героя за втраченим коханням, який пережив потрясіння від розлуки з коханою людиною. Про душевний біль поета свідчать вірші, що відкривають збірку *«Із днів журби», де «шиби плачуть, утишитися не хочуть», «дощі холодні цяплять»* [9, с. 76]. Його переживання передається природним станом: *«...сердитий вітер / Б'єсь о дому мого ріг, Наче пес голодний виє І валить прохожих з ніг»* [9, с. 76]; *«Ти сам-один в природі тій величній, мов принц в заклятім місті у казках... І в душу ллєсь спокій, якісь празничні, врочистії чуття»* [9, с. 155].

Суголосність самотності та біблійно-християнських мотивів виявляється, насамперед, у тому, що в поезії показано полеміку ліричного героя із самим собою, що є співзвучним із молитвою Ісуса Христа в

Гетсиманському саду, його розпачем: *«Нехай життя – момент і зложене з моментів, ми вічність носимо в душі; нехай життя – борба, жорстокі, дикі лови, а в сфері духа є лиш різnorodність!»* [9, с. 211]. Мотив страждання простежується і в поезії «І знов рефлексії!», у якій ліричний герой веде боротьбу із самим собою, між духовним та матеріальним: *«Нам хочеться жити, / битися з противником»* [9, с.], *«Ми можемо втомитися боротьбою, / зломиться, впасти, та не наша річ / розмикатися в борні з самим собою»* [9, с. 229].

Спорідненість ліричного героя з Христом також простежується в тому, що тут виступає мотив самотності, тлом розкриття їх переживань, думок виступає ніч, де він *«сам-один в природі тій величній... / мов принц в залятім місті у казках...»* [9, с. 229]. Використовуючи цей прийом, І. Франко дає право ліричному герою сподіватись на свідоме прийняття вагомого рішення жити і кохати, до якого підводить героя саме автор. Досить яскраво тут є різниця поглядів автора й героя на проблему людського буття. І. Франко показує закоханого героя, який страждає, бо не може забути кохану дівчину: *«Якби знав я, що побачу усміх на твоїх устах, гордощі тривкого щастя – я б злетів туди, як птах»* [9, с. 174]; *«Безсилля, ах! Яка страшна мука! Чуття ще в серці полум'ям горять і думи рвуться, як орел ширять, та воля мов розбита, мов безрука»* [9, с. 167].

Як відомо, найважливішою заповіддю в Новому Заповіті, яка проголошена Ісусом Христом, є любов до ближнього, через яку чітко простежується і мотив жертвності, так само і ліричний герой І. Франка, як і Спаситель, готовий пожертвувати собою заради людей: *«Люди! Діти! / До мене! Я люблю вас усіх, всіх люблю! / І все зроблю, що будете хотіти! / Чи крові треба – кров за вас проллю! / Чи діл – я сильний, віковічні скали / розтрощу, на землю повалю...»* [9, с. 229]. Євангельська заповідь любові до ближнього широко охоплює ліричні поезії І. Франка.

Збірка «Із днів журби» пронизана також наскрізними старозавітними мотивами. Прикладом цього слугує поезія «Недовго жив я», цикл поезій «В пленері», які можна порівняти зі старозавітним часом, а саме ліричний герой, немов співзвучний Мойсею, який сорок років водив народ: *«І – що найвище ми самих себе відкрили! Відкрили власну душу, заглянули в верстат своїх думок, і там твою пізнали руку, мамо, твої закони»* [9, с. 148].

На світоглядному рівні проблемно-художнього аналізу дійсності біблійні сюжети й мотиви виступають як певна сума антологій, при чому старо- і новозавітна тематика органічно доповнюють одна одну [4]. Головні акценти І. Франко зосереджує на концептах: Бог–Природа–Людина–Гармонія, які осмислюються насамперед на інтуїтивно-чуттєвому досвіді:

«Я раз ище б хотів простерти крила, і побуяють свобідно в вишині, і оживить ті спомини, що скрила ворожа доля у душі на дні» [9, с. 136]. Символіка поезії заснована на образах дохристиянської міфології: «Хруці гудуть, до світлих шиб летять... А там, мов вежі, бапти фантастичні, недвижно темні дерева стоять. Ти сам один в природі тій величній, мов принц в заклятім місті у казках... І в душу лесь спокій, якісь празничні, врочистії чуття... І ти, мов птах, стаєшся легкий, мов ось-ось летіти! Безмірну силу чуєш у руках і весь ростеш у безмір...» [9, с. 127].

В підсумку поезій збірки ліричний герой зізнається, що поборов свої «ілюзії», всі грішні почуття, надії, що колись «вільніше ще дихнется». Він болісно і тривожно шукає шляхів до повної гармонії людини з суспільством, ґрунтом для чого, за його глибоким переконанням, є духовність [5, с. 106]. Поет переконаний, що щастя людини в праці, служінні народу: *«Суспільна праця довга, утяжлива, зате ж плідна, та, головно, вона одна лиш може заповнить без дива життя людини, бо вона одна всіх сил, всіх дум, чуття, стремльнь людини жадає, їх вичерпує до дна» [9, с. 143].*

Отже, в своїй багатогранній творчості І. Франко піднімає питання духовного спасіння, моделює психологічний світ особистості з християнського погляду відповідно до загальнолюдських принципів моралі. На наш погляд, І. Франко, як біблійний образ Мойсея, прагнув витворити особистість в ім'я її спасіння, що було для митця проблемою філософсько-антропологічною. Він вірив у духовне збагачення та самодостатність людини.

І. Франко, гармонійно поєднуючи міфи, біблійні легенди із власним світобаченням, творчою уявою, неперевершеною поетичною майстерністю, створює оригінальні твори, у яких втілені найголовніші закони людського буття та взаємовідносин побудованих на любові.

Література

1. Вергій О. Виміри української національної ідеї Великого Каменяря. *Дзвін*. 2007. №8. С. 140–142.
2. Копейцева Л.П. Системотворчі складові моделі в творчості І. Франка та В.Теккеря. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. Серія літературознавство. 2012. Вип. 1(69). Харків: ППВ Нове слово. С. 99–105.
3. Копейцева Л.П., Галак Я.О. Сучасні тенденції інтерпретації творчості І. Франка у літературознавстві та дидактиці. *Мова. Свідомість. Концепт* : зб. наук. праць / відп. ред. О.Г. Хомчак. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2016. Вип. 6. С. 234–237.

4. Мазепа В. Історіософські ідеї Івана Франка. *Київська старовина*. 2000. №3. С. 31–37.
5. Пашук А. Філософський світогляд Івана Франка : монографія. Львів, Світоч, 2007. 432 с.
6. Стереометрія тексту: студії над поетичними творами Івана Франка / М. Барабаш, В. Неборак, Б. Тихолоз, Н. Тихолоз ; упоряд. та наук. ред. Роман Мних. *Сучасне франкознавство як проблема*: Богдан Тихолоз. Львів : [б. в.], 2010. 286 с. (Франкознавча серія; вип. 14).
7. Тихолоз Б. Філософська лірика Івана Франка: Діалектика поетичної рефлексії : монографія. Львів : [б. в.], 2009. 320 с.
8. Ткачук М. Лірика Івана Франка: До 150 – річчя від дня народження Івана Франка: монографія. Київ : Світ Знань, 2006. 296 с.
9. Франко І. Збірка поезій. Київ : Наукова думка, 1996. 549 с.

Мажара Н.С.

викладач кафедри української і зарубіжної літератури

Загоря П.Д.

здобувач вищої освіти

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

СПЕЦИФІКА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ ПОВІСТІ ІВАНА ФРАНКА «ЗАХАР БЕРКУТ» ЗАСОБАМИ КІНО В ОДНОЙМЕННОМУ ФІЛЬМІ АХТЕМА СЕЇТАБЛАЄВА ТА ДЖОНА ВІННА

Анотація. Стаття присвячена проблемі екранізації літературного твору. Авторами досліджено специфіку візуалізації художнього тексту засобами сучасного кінематографу на прикладі кіноадаптації історичної повісті Івана Франка «Захар Беркут». Визначено спільні та відмінні ознаки образної системи повісті та фільму-екшену.

Ключові слова: художній текст, екранізація, літературно-художній образ, кіногерой

Mazhara N., Zagoria P. Specifics of Visualization of the Image System of the Story by Ivan Franko «Zakhar Berkut» by Means of Cinema in the Film of the Same Name by Akhtem Seitablayev and John Winn. The article is devoted to the problem of film adaptation of a literary work. The authors investigate the